

GEOGRAFIA POLITYCZNA

POJĘCIE GEOGRAFII POLITYCZNA

Geografia polityczna jako jedna z wyodrębnionych i autonomicznych nauk o ziemi, uważana jest za dziedzinę stosunkowo młodą.

Geografia polityczna jako gałąź nauki o Ziemi wykształciła się na przełomie XIX i XX w. za sprawą niemieckiego geografa Fryderyka Ratzla, prof. Uniwersytetu w Lipsku, jego praca *Politische Geographie*, München 1897. Praca kładzie nacisk na rolę położenia geograficznego oraz środowiska naturalnego w rozwoju społeczeństwa i w życiu człowieka. Ziemi jako obszar stanowi stały i niezbędny komponent każdego państwa. Uważał państwo za organizm podlegający prawom doboru naturalnego. Spory graniczne prowadzą do wojny, ponieważ granice stają się przeszkodą we wzroście państwa, którego obszar rozszerza się w miarę rozwoju kultury. Uważał, iż żaden prymitywny naród nie stworzył wielkiego państwa. W Europie czy Australii jest miejsce na jedno mocarstwo. Najważniejsze, iż sformułował zagadnienia geografii politycznej, usystematyzował je i zilustrował.

Z początkiem XX w. rozwój geografii ekonomicznej, geografia polityczna w kierunku zagadnień państwowo-politycznych. Nadal definiuje się geografie polityczną jako badaniem przejawów życia zorganizowanych w państwa społeczeństw. Wykształciła się geopolityka związana z polityczną rolą elementów środowiska geograficznego. Zarzucono ten kierunek po II wojnie światowej, co w konsekwencji doprowadziło do ograniczenia badań nad geografią polityczną. Ponowne odrodzenie – oświecenie polityki od strony geografii i nauk politycznych.

W 1965 r. w pracy zbiorowej wydanej w Waszyngtonie geografie polityczną określono jako dyscyplinę zajmującą się wzajemnym oddziaływaniem przestrzeni geograficznej i procesów politycznych oraz społeczno-ekonomicznych. Jak również zajmuje się badaniem zjawisk i systemów politycznych w ich kontekście przestrzennym, jako studium przestrzennych różnic i podobieństw o charakterze politycznym.

Przedmiotem badań jest pewien wyznaczony obszar, głównie państwo (terytorium)

Zadania geografii politycznej - badanie

- wpływu państwa i jego polityki na kształtowanie się przestrzeni geograficznej – wpływ na ekonomię
- struktury i funkcji regionów politycznych – bloków jednorodnych
- jednostek politycznych niższego rzędu niż państwo - zmiany województw
- ugrupowań państw (politycznych, ekonomicznych i militarnych) organizacje międzynarodowe

W kręgu zainteresowań geografii politycznej znajdują się także problemy ludnościowe, zagadnienia ras i narodów, struktury ekonomiczne zagrożenia ekologiczne, oraz wiele innych problemów społeczno-ekonomicznych i politycznych, obecnie np. terroryzm

Nie ma jednej ogólnej akceptowalnej definicji geografii politycznej. Autorzy widzą różne jej zakresy, odmienne pola działania, i przypisują inne cele. Wszyscy uważają proces polityczny i przestrzeń za podstawowe atrybuty geografii politycznej.

Nauka o siłach kształtujących świat

Geografia polityczna porusza wiele zagadnień będących zainteresowaniem nauk politycznych, ekonomii, historii i socjologii, wojskowości. Geografię polityczną możemy w pewnym sensie uważać za geografię współczesności.

Geografie polityczną obecnie traktuje się jako jedną z dyscyplin geografii społeczno-ekonomicznej albo geografii człowieka.

KRAJ, PAŃSTWO, TERYTORIUM

Termin kraj i państwo są często używane niemal synonimicznie. W rzeczywistości między tymi terminami istnieją różnice

- Termin „państwo” określa zawsze desygnat bardziej precyzyjny niż termin „kraj”
- Państwo ma precyzyjnie wyznaczone granice i zawarte w nim terytorium
- Kraj ma obszar którego granice są mgliste, mało precyzyjne lub strefowe
- Państwo jest obiektem politycznym i prawnym, kraj jest obiektem przeżywanym i doświadczanym.
- Kraje mają tradycyjne nazwy potoczne, zwykle jednowyrazowe: Polska, Niemcy, Bułgaria.
- Państwo ma nazwę oficjalną: Rzeczpospolita Polska, Związkowa Republika Niemiec, Republika Bułgarii
- Kraj jest obszarem z przypisanym przez kulturę znaczeniem i wartością.
- Państwo to przede wszystkim organizacja, a terytorium jest istotnym, ale nie niezbędnym elementem państwa.
- Może być państwo bez terytorium, nie może być państwa bez organizacji państwowej.

Państwo bez państwa

- Zakon Maltański, joannici w latach 1309-1522 na wyspie Rodos, 1530-1798 na Malcie. Suwerenny Rycerski Zakon Maltański funkcjonuje do dziś jako suwerenny podmiot prawa międzynarodowego, utrzymuje stosunki dyplomatyczne z 50 krajami z tym z Polską, ma przedstawicieli przy instytucjach międzynarodowych, w tym przy Radzie Europy i ONZ.
- Podobnym przykładem była Stolica Apostolska w latach 1870-1929

Rządy na uchodźstwie

- Rząd Serbii z powodu zajęcia państwa przez Austro-Węgry w 1915 roku schronił się na greckiej wyspie Korfu i nie utracił uznania międzynarodowego
- Rząd Polski w czasie II wojny światowej (podobnie inne kraje okupowane)

Istnienie dwóch jurysdykcji państwowych na tym samym terytorium - okupowane ziemie polskie - organy Trzeciej Rzeszy i polskiego państwa podziemnego

szczebel organizacji przestrzennej

- Państwa mogą mieć dowolną wielkość, nie każde państwo można nazwać krajem. Krajem nie jest Watykan i Monako. Trudno uznać państwa kontynentalne, Rosja, Kanada za kraje
- Tradycja historyczna uniemożliwiająca utożsamianie państwa z krajem, zbyt krótkie dzieje państwa by wytworzyły tradycję i świadomość, np. NRD brak nazwy potocznej, w Polsce zwano Enerdowem, Dederowem (Enerdowcy, Dederowcy)

nie każdy kraj jest państwem

Bawaria, Kastylija, Akwitania, Frankonia, Dalmacja, Ingria, Besarabia, Szwabia, Tyrol, Łużyce, Tracja, Irlandia – przecięty granicą, podobnie Korea

terytorium – obszar – teren

- Trzy terminy stosowane bezzasadnie jako wymienne
- *Obszar* – termin o najszerszym znaczeniu, odnosi się do obiektów konkretnych, jak i abstrakcyjnych, o różnej wielkości
- *Teren* jest zawsze konkretny i niewielki, nigdy abstrakcyjny, odnosi się raczej do geodezji niż geografii politycznej
- *Terytorium* – obszar jurysdykcji państwa

Terytorium państwa - jest to przestrzeń trójwymiarowa, obejmująca obszar lądowy, morskie wody przybrzeżne, wnętrze ziemi oraz przestrzeń powietrzną

Zmiany terytorialne poprzez: Zawłaszczenie, Przyrost, Cesja, Aneksja, Inkorporacja, Plebiscyt, *Okupacja*

- **Zawłaszczenie:** państwo obejmuje terytorium, które do tej pory nie pozostawało pod władzą innego państwa (tereny zamorskie przekształcane w kolonie)

- **Przyrost terytorialny:** wynik powiększenia terytorium na skutek działania sił przyrody lub działania człowieka. Zjawiska zachodzące na:

- morskim wybrzeżu (półwyspy, poldery, nabrzeża portowe, falochrony)
- morzu terytorialnym (wyspy przybrzeżne)
- rzekach granicznych (rozwój delt)

- **Cesja terytorialna:** Odstąpienie przez jedno państwo części swojego terytorium drugiemu państwu. Podstawą cesji jest międzynarodowa umowa, w której jedno państwo zrzeka się swoich praw do określonego obszaru na rzecz innego państwa.

cesja jednostronna, na mocy konferencji pokojowych, traktatów pokojowych

cesja wzajemna, jednoczesna wymiana terytoriów między dwoma państwami, (scedowanie przez ZSRR na Polskę części obszaru w rejonie Drohobycza w zamian za część terytorium Polski w rejonie województwa lubelskiego (1951)

cesja odpłatna, za przekazanie części terytorium państwo otrzymuje zapłatę (sprzedaży Luizjany Stanom Zjednoczonym przez Francję)

- **Aneksja terytorialna:** Zagarnięcie lub przyłączenie przez jedno państwo całości lub części terytorium innego państwa, najczęściej przy użyciu siły lub w wyniku wygranej wojny (zagarnięcie przez Niemcy w wojnie z Francją w 1871 Alzacji i Lotaryngii, zajęcie przez ZSRR w 1940 państw nadbałtyckich: Litwy, Łotwy, Estonii i rumuńskiej Besarabii). Współcześnie zakazana przez prawo międzynarodowe. Karta ONZ i Akt Końcowy KBWE uznały aneksję za nielegalną (włączenie Kuwejtu do Iraku w 1990).

- **Inkorporacja terytorialna:** Pojęcie prawa międzynarodowego, zbliżone do pojęcia zjednoczenia. Oznacza wchłonięcie jakiegoś terytorium przez inne państwo, przy czym oba państwa wyrażają na to zgodę. Odbywa się to wszystko na drodze pokojowej. Wchłaniane państwo traci swoją podmiotowość prawnomiędzynarodową. Państwo wchłaniające zachowuje dotychczasową podmiotowość przy jednoczesnym rozszerzeniu swojego terytorium. Za przykład inkorporacji podaje się (wbrew swej nazwie) "Zjednoczenie Niemiec", które faktycznie oznaczało wchłonięcie Niemieckiej Republiki Demokratycznej przez Republikę Federalną Niemiec.

- **Plebiscyt:** Sposób na powiększenie części terytorium wskutek głosowania ludności. Dzięki plebiscytowi ludność może wyrazić swój pogląd co do przynależności do określonego

państwa, a więc, czy dany obszar, na którym ta ludność zamieszkuje, ma być przyłączony do jednego czy drugiego państwa. Plebiscyt w Polsce na Górnym Śląsku w 1921 r.

- *Okupacja wojenna*: Czasowe zajęcie przez siły zbrojne państwa prowadzącego wojnę całości lub części terytorium państwa nieprzyjacielskiego i wprowadzenie tam swojej władzy. Zasady okupacji wojskowej rozstrzyga w prawie międzynarodowym Konwencja haska IV (1907) [Dział III - O władzy wojennej na terytorium państwa nieprzyjacielskiego].

- *Okupacja pokojowa*: Czasowe zajęcie przez siły zbrojne terytorium obcego państwa, nie będące bezpośrednim wynikiem działań wojennych, lecz mające na celu ochronę określonych praw i interesów państw okupujących. Państwo pod okupacją pokojową może zachowywać większość swoich uprawnień. Współczesnym przykładem okupacji pokojowej mogą być działania sił pokojowych ONZ.

Niepodległość. Niezależność państwa od innych państw, które uznają je za równe sobie.

Wszystkie kraje niezależnie od wielkości, liczby ludności wielkości gospodarki i systemu politycznego są sobie równe. Niepodległość nie jest tożsama z wolnością. Pierwsze odnosi się do państwa, drugie do jednostki czy wspólnoty

Suwerenność. Zdolność do samodzielnego, niezależnego od innych podmiotów, sprawowania władzy politycznej nad określonym terytorium niezależność w sprawach wewnętrznych i zewnętrznych państwa.

Niepodległość jest formalna i niepodzielna.

Suwerenność jest faktyczna (nie ma innej władzy) **i stopniowalna**: utrata całkowita lub częściowa, dobrowolna lub przymusowa. Praktyka międzynarodowa zna (dopuszcza) formy ograniczonej suwerenności

Niepodległość można jedynie uzyskać lub stracić. Suwerenność można poszerzać lub ograniczać. Utrata suwerenności: całkowita lub częściowa, dobrowolna lub przymusowa.

RACJA STANU (fr. *raison d'état*) - odzwierciedla powody istnienia państwa

Wewnętrzny cel istnienia państwa

Zewnętrzny cel istnienia państwa

Racja stanu jako najwyższe dobro i interes państwa. Nie należy racji stanu mylić z interesem narodowym, ponieważ państwo nie jest tożsame z narodem (interesem obywateli)

Racja stanu jest funkcją: państwowości, ustroju, sytuacji geopolitycznej

Bez państwowości nie można mówić o racji stanu.

Za najbardziej oczywiste elementy racji stanu uznaje się bezpieczeństwo (bezpieczeństwo terytorialne, od niedawna bezpieczeństwo energetyczne), niepodległość, suwerenność i integralność terytorialną

Niepodległość – nie musi być racją stanu każdego państwa, nie jest potrzebna do utrzymania państwowości (porównaj protektorat)

Integralność terytorialna państwa, tj. nienaruszalność jego granic nie musi wiązać się z racją stanu. Rząd czechosłowacki w 1991 r. uznał odpadnięcie Słowacji za nie zagrażające czeskiej racji stanu, lecz zgodny z czeskim interesem narodowym.

Państwo – suwerenny, terytorialny twór działający na rzecz politycznych, gospodarczych, społecznych i obronnych interesów swoich mieszkańców. Tworzy terytorium i ludność, która je zamieszkuje oraz organizacja i władza polityczna sprawowana na danym obszarze. Trójelementowość, terytorium, ludność, władza.

Współczesne ustroje państwowe: dawniejsze nazwy: korona, republika, polis, stan, stan, Rzeczpospolita od XVIII w. państwo termin prawnomiędzynarodowy (naród, nacja)

Klasyfikacja państw:

Typy genetyczne państwa

Przednowoczesne - dążące różnymi drogami do pierwotnej akumulacji zasobów przez klasę panującą

Liberalne – wczesnokapitalistyczne lub obecne (neoliberalne), zapewnia porządek publiczny i zajmuje się usługami publicznymi nieopłacalnymi ekonomicznie. Główne cechy: wolność gospodarcza i zrzeszania się, powszechne prawo wyborcze i wybory pluralistyczne – stabilność polityczna

Państwo dobrobytu (opiekuńcze). Pełni funkcję towarzystwa ubezpieczeniowego, obowiązkowe ubezpieczenia społeczne chorobowe, emerytalne, zasiłki, dodatki mieszkaniowe. Powszechna darmowa oświata i służba zdrowia. Udział pracowników w zarządzaniu przedsiębiorstwami.

Koncepcja socjaldemokratyczna - państwo przejmuje odpowiedzialność za pomyślność obywateli poprzez dystrybucyjną rolę państwa

Spoleczna gospodarka rynkowa – (termin zawarty w polskiej Konstytucji RP). Oparty na społecznej nauce Kościoła – (Chadecja) oznacza, że podstawą ustroju gospodarczego jest gospodarka rynkowa z elementami dialogu społecznego między pracownikami a pracodawcami i interwencjami państwa w społeczne nierówności. Oparta jest na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, jednocześnie uwzględnia potrzebę umiarkowanej ingerencji państwa w sferę socjalną. Zasady solidaryzmu społecznego i dobra wspólnego powinny być zaporą przed egoizmem klasowym.

Państwa według systemu państwowego (sposób wyłaniania władzy)

Demokratyczne – wybór ludu

Autorytarne – władza narzucona, posłuch dla władzy, obywatele poza polityką

Totalitarne – kontrola przez państwo wszystkich przejawów życia i aktywny udział obywateli w poparciu tego

Podstawowe pojęcia związane z państwem

Demokracja (trójpodział władzy) – sposób powoływania władzy, głównie ustawodawczej na z góry określony czas

Wolność – swoboda działania i organizowania się obywateli – wolność słowa, działalności gospodarczej

Praworządność – przestrzeganie przez państwo obowiązujących procedur prawnych bez żadnego wyjątku

Państwo prawne – państwo mające poważny stosunek do stanowionego przez siebie prawa, w tym do jego stabilności

Despotyzm – władza nieobieralna, sukcesja na warunkach określonych przez despotę

Dyktatura (junta) - bezpośrednie rządy wojskowych

Faszyzm – na zasadach wodzowskich w oparciu o system bojówkowo-policyjny

Komunistyczny władza partii przerasta państwo

Monarchia - władza usankcjonowana religijnie

Teokracja – władza pochodzi z nadania nadprzyrodzonego i jest sprawowana przez duchownych Państwo Kościelne, Tybet pod władzą dalajlamy, Iran pod wodzą Chomeiniego, Afganistan i talibowie

Republika - władza pochodzi z wyboru i ma charakter kadencyjny

Modele polityczno-ustrojowe państwa (prawno-terytorialne jego urządzenie)

Państwo unitarne – jednolity sposób stanowienia i wykonywania prawa na całym terytorium

Państwa autonomistyczne – jeden lub kilka regionów mają odrębny system prawny i organy przedstawicielskie (Szkocja, Walia, Irlandia Pł.)

Państwo regionalistyczne (regionalne) – wszystkie regiony mają autonomię, lecz prawo stanowione jest dla całego obszaru państwa. Regiony mają wybieralność własnych władz, ale też udział w tworzeniu polityki państwa (Hiszpania i Włochy)

Państwo federacyjne (federalne) – wszystkie regiony mają własne systemy prawne, organy przedstawicielskie, podział administracyjny i ograniczoną suwerenność. Mają prawo do kształtowania polityki państwa, a także do zawierania traktatów międzynarodowych (Niemcy).
Rosja (Federacja Rosyjska) – państwo quazi-autonomistyczne podzielone na 7 regionów federalnych, lecz podlegają władzy centralnej

Konfederacja – nie jest państwem, lecz związkiem państw, mających niektóre organa wspólne (Unia Europejska, Szwajcaria)

TERYTORIA ZALEŻNE

Ogólne określenie obszarów znajdujących się pod różnymi formami zależności politycznej od jakiegoś państwa – obszary o ograniczonej suwerenności.

Najstarsza forma zależności – **kolonia**

Posiadłość państwa (nazywanego krajem macierzystym bądź metropolią) znajdująca się poza jego granicami i podlegająca bezpośredniej zależności politycznej i gospodarczej

Współczesne kolonie są w większości niewielkimi terytoriami wyspiarskimi. Oficjalnie określa się je mianem terytoriów zależnych lub terytoriów zamorskich. Ich lista sporządzona przez ONZ zawiera obecnie 16 pozycji

Brak niezależnych struktur władzy oraz odrębnych organów prowadzących politykę zagraniczną. Zarówno pierwsze jak i drugie (jeśli w ogóle istnieją) są podporządkowane metropolii.

Kolonia – terytorium, które przynajmniej częściowo są zamieszkane przez rdzenną ludność (autochtonów), nieposiadających pełnych praw obywatelskich. Organy przedstawicielskie władzy nie istnieją, lub nie mają realnych kompetencji. Wykluczona jest możliwość przyznania niepodległości. Populacja dzieli się na osadników posiadających pozycję dominującą i zwykle znacznie liczniejszą ale dyskryminowaną ludność tubylczą. System władzy oraz wzorce kulturowe narzucane są przez metropolię. W niektórych przypadkach rdzenna ludność wykorzystywana jest w roli taniej, bądź wręcz niewolniczej siły roboczej.

Dzisiejsze **terytoria zależne** to posiadłości zamorskich w których wszyscy mieszkańcy, niezależnie od pochodzenia, posiadają równie prawa, w tym prawo do legalnego ogłoszenia niepodległości. Potomkowie osadników, optują za zachowaniem zależności względem metropolii co może prowadzić do konfliktów z potomkami rdzennej ludności.

Rodzaje terytoriów zależnych:

Protektorat – państwo posiadające własny ustrój uzależnione jest w swej polityce od państwa silniejszego (protektora). Protektorat jako kraj zachowuje niektóre swoje instytucje, rząd i administrację, ale znajduje się pod kontrolą obcego państwa, które prowadzi jego sprawy zewnętrzne np. politykę zagraniczną i gospodarczą – Bhutan pod protekcją Indii.

Mandat (terytorium mandatowe) - przejęte przez Ligę Narodów po I wojnie światowej terytoria niesamodzielne niemieckie i tureckie Imperium Osmańskiego na Bliskim Wschodzie cedowane na inne państwa. o zróżnicowanej suwerenności wewnętrznej, pozbawione zewnętrznej cedowanej przez Ligę Narodów na inne państwo.

Kategorie:

Emancypacyjne przygotowane do niepodległości – Irak, Syria, Palestyna, Transjordan

Kolonialne zarządzane jak własne posiadłości kolonialne mandatariusza, Togo Francuskie i Brytyjskie, Kamerun francuski i Brytyjski, Tanganika, Samoa Zachodnie i inne.

Kolonie zarządzane jak własne terytorium mandatariusza – Afryka Południowo-Zachodnia

Powiernictwo (terytoria powiernicze) – o ograniczonej suwerenności wewnętrznej i braku zewnętrznej przejęte przez ONZ po II wojnie światowej, cedowane przez ONZ na inne państwo lub kilka państw, zgodnie z systemem powierniczym ONZ - na podstawie Karty Narodów Zjednoczonych oraz umów powierniczych. Nadzór nad powiernictwem sprawowało Zgromadzenie Ogólne ONZ i Rada Powiernicza ONZ.

Były to dawne terytoria mandatowe (z wyjątkiem Afryka Południowo-Zachodnia i Somali Włoskie), Powiernikami zostały dawni mandatariusza z wyjątkiem Japonii, objęły USA. System powierniczy ONZ zastąpił istniejący przed II wojną system mandatowy Ligi Narodów. Karta Narodów Zjednoczonych przewidywała, że systemowi powierniczemu podlegają następujące terytoria (początkowo 11)

- terytoria mandatowe, które nie uzyskały niepodległości
- obszary odłączone od państw nieprzyjacielskich po II wojnie światowej
- obszary oddane dobrowolnie pod powiernictwo (nie było takiego wypadku)

Ostatnim terytorium powierniczym było Palau, uzyskało samodzielność w 1994 r. Istnienie Rady Powierniczej jako organu ONZ stało się zbędne. ONZ nie zdecydowała się na jej zniesienie, gdyż wiązało się to z rewizją Karty Narodów Zjednoczonych.

Afryka Południowo-Zachodnia pozostała formalnie terytorium mandatowym, gdyż Republika Południowej Afryki zaanektowała ją i nie oddała pod powiernictwo ONZ. Pomimo wielu uchwał Zgromadzenia Ogólnego ONZ RPA nie opuściło tego terytorium, aż do roku 1990 - wtedy terytorium to ogłosiło niepodległość i znane jest jako Namibia.

Kondominim - terytorium o wspólnej suwerenności zewnętrznej co najmniej dwóch państw kolonialnych o stopniu suwerenności wewnętrznej zależnej od statusu kolonii – Nowe Hebrydy (Wielka Brytania i Francja), obecnie Vanatu.

Canton i Enderbury - dwa atole koralowe: Canton (obecnie Kanton) oraz Enderbury leżące w grupie Wysp Feniks, położone w Oceanii, pośrodku Pacyfiku. Wyspy miały istotne znaczenie jako baza wojskowa, zarówno dla marynarki jak i lotnictwa, ze względu na ich położenie między USA, Australią i Filipinami. W latach 1939 - 1979 stanowiły kondominium amerykańsko - brytyjskie, następnie weszły w skład państwa Kiribati. Aktualnie nie zamieszkane.

Dominium - w rozumieniu nowożytnym państwo o nieograniczonej suwerenności wewnętrznej i zewnętrznej ograniczonej tylko nominalnie. Formalnie jest to monarchia w unii personalnej z Wielką Brytanią. Niezależne państwo wchodzące w skład brytyjskiej Wspólnoty Narodów oraz uznające monarchę brytyjskiego za głowę państwa, a będące niegdyś kolonią Wielkiej Brytanii. Jako dominium od 1867 r. Kanada, od 1914r. posiadłości brytyjskie z udziałem ludność europejskiej, Australia, Nowa Zelandia, do 1961 r. Związek Południowej Afryki, w latach 1922-1937 Republika Irlandii.

Państwa stowarzyszone - terytorium o dobrowolnie ograniczonej suwerenności wewnętrznej i zewnętrznej na rzecz dawnego państwa kolonialnego, które chce być częścią tego państwa lecz metropolia się nie zgadza. Dobrowolna umowa pomiędzy dwoma państwami, w której całkowicie niepodległy kraj decyduje się na konstytucyjne powiązanie z drugim, większym państwem. Umowa obejmuje prowadzenie przez to państwo wspólnej polityki międzynarodowej i decydowaniu o obronności.

Wolne stowarzyszenie państw – Związek Wysp Cooka z Nową Zelandią

Sprawami międzynarodowymi kieruje państwo nadrzędne, ale państwo stowarzyszone prowadzi swoje niezależne misje dyplomatyczne. Wysp Cooka, które aktywnie działają w kilku krajach sąsiedzkich, a także w samej Nowej Zelandii

Porozumieniem o Wolnym Stowarzyszeniu - Stosunki Federacji Mikronezji, Palau i Wysp Marshalla ze Stanami Zjednoczonymi

Wolne stowarzyszenie państw - na podobnych zasadach opierał się związek Wielkiej Brytanii z jej byłymi koloniami w rejonie Karaibów, były to: Antigua i Barbuda, Grenada, Saint Lucia, Saint Kitts i Nevis oraz Saint Vincent. Państwa te były związane od roku 1967, w chwili obecnej każde z nich jest w pełni suwerenne.

Terytorium zamorskie

terminem prawnym oznaczającym pewien rodzaj terytoriów zależnych od Wielkiej Brytanii i od Francji

Brytyjskie terytoria zamorskie – nazwa od 2002 r. dla części posiadłości Wielkiej Brytanii, wcześniej (1981) „terytorium zależne” a wcześniej używano określenia „kolonie”. Obecnie Wielka Brytania posiada 15 „terytoriów zamorskich” (na 18 terytoriów ogółem)

Francuskie terytoria zamorskie - terytorium zależnego o pewnej autonomii wewnętrznej używana dawniej dla czterech terytoriów (obecnie tylko dla jednego). Od 2003 zbiorowość zamorska (Polinezja Francuska - o dużej autonomii, własny prezydent - kraj zamorski).

Szczególną formą są francuskie *Departamenty zamorskie* (fr. département d'outre mer, DOM) - nazwa francuskiego terytorium zależnego na prawach departamentu, wprowadzona w 1946 roku. Działają one na tych samych zasadach, co departamenty Francji metropolitalnej. Każdy z nich tworzy jednocześnie region administracyjny, składający się z jednego departamentu.

Gwadelupa, Martynika, Gujana Francuska, Reunion

Terytorium zewnętrzne

oficjalna nazwa używana przez rząd Australii dla australijskich terytoriów zależnych

Do terytoriów zewnętrznych należą: Australijskie Terytorium Antarktyczne, Norfolk, Wyspa Bożego Narodzenia, Wyspy Ashmore i Cartiera, Wyspy Heard i McDonalda, Wyspy Kokosowe, Wyspy Morza Koralowego

Terytoria te są formalnie zarządzane przez rząd Australii (w jego imieniu czyni to Departament Transportu i Usług Regionalnych). Część z terytoriów (np. Norfolk) ma szeroką autonomię wewnętrzną i rząd australijski stara się nie ingerować w ich politykę.

Dependencja

Dependencje Korony brytyjskiej - terytoria w praktyce zależne od Wielkiej Brytanii, choć formalnie nie wchodzące w skład Zjednoczonego Królestwa. Obecnie istnieją trzy takie dependencje: Guernsey, Jersey, Wyspa Man

Dependencja Rossa - terytorium zależne Nowej Zelandii stanowiące konstytucyjną część tego państwa

Dependencje Federalne – Wenezuela (wyspy położone na Morzu Karaibskim z dala od wybrzeża)

Republika ludowa – o ograniczonej suwerenności wewnętrznej i zewnętrznej z zagwarantowaną przyjaźnią z ZSRR, powstał w zależnych od Rosji obszarach azjatyckich (Chorezm 1920-1925, Buchar 1929-1924, Tuwa, 1921-1944, Mongolia 1921-1991) i później w Europie

Demokracja ludowa (demokracja socjalistyczna) – określenie używane w stosunku do państw zależnych od Związku Radzieckiego po II wojnie światowej. Jest to formuła dyktatury partii komunistycznych przy zachowaniu fasady instytucji formalnej demokracji parlamentarnej.

Enklawy

Szczególny przypadek zwartości terytorialnej państw - enklawy i eksklawy (wyłącznie terytorium lądowe bez wysp)

Enklawa - część terytorium państwa, która doń należy, mimo że nie wykazuje ciągłości z pozostałą częścią terytorium państwa

Eksklawa – obszar wyłączony spod jurysdykcji państwa, które go otacza

Eksklawa jest każdą „dziurą” w terytorium państwa. Jeżeli należy ona do innego państwa to jest enklawą.

Ambasady są eksklawami i enklawami, według prawa międzynarodowego są częścią terytorium państwa, które reprezentują.

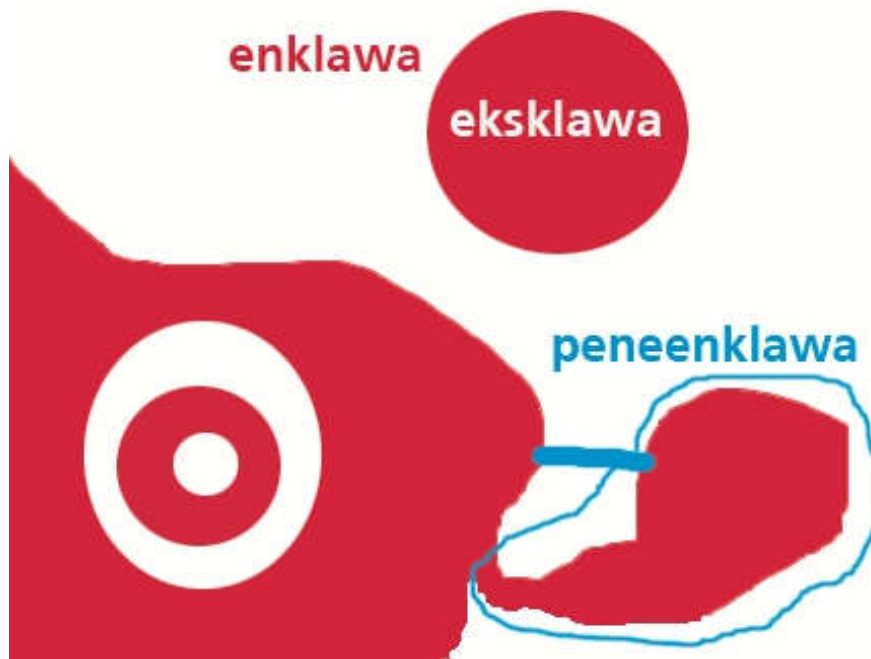
Pólenklawy - część terytorium państwa z dostępem do morza, która doń należy, mimo że nie wykazuje ciągłości z pozostałą częścią terytorium państwa. Analogiczne *póleksklawy* – część terytorium państwa, która doń należy, mimo że nie wykazuje ciągłości z pozostałą częścią terytorium państwa

Przykładami pólenklaw są: część terytorium państwa, która doń należy, mimo że nie wykazuje ciągłości z pozostałą częścią terytorium państwa, Alaska, Gibraltar, Kabinda, południowa część Dalmacji (Chorwacja) oddzielona od reszty kraju kilkunastokilometrowym korytarzem należącym do Bośni i Hercegowiny, Ras al-Dżibal – część terytorium Omanu nad cieśniną Ormuz, otoczona od strony lądu przez terytorium Zjednoczonych Emiratów Arabskich.

Peneenklawa (enklawa praktyczna) - część terytorium państwa spełniająca warunek ciągłości z pozostałą jego częścią, dostępna jednak tylko przez terytorium państw sąsiedniego, głównie z powodu ukształtowania lądu i warunków hydrologicznych.

Przykłady enklaw praktycznych:

- austriacka gmina Jungholz jest otoczona prawie zewsząd przez terytorium Niemiec poza jednym miejscem - szczytem góry
- do Kleines Walsertal, doliny w Vorarlbergu (Austria), można dojechać jedynie przez położony w Bawarii Oberstdorf
- kilka wsi we wschodniej Estonii (np. Lutepä) jest dostępnych przez drogę biegnącą przez terytorium Rosji. Można poruszać się drogą bez wizy, ale tylko pojazdem i nie można się zatrzymywać przed powrotem do Estonii
- do rosyjskiej wsi Dubki (est. Tupka) położonej na zachodnim brzegu Jeziora Pskowskiego lądem można dotrzeć tylko od strony estońskie

GRANICE

Granica wyznacza zasięg zwierzchnictwa państwowego.

Każda granica jest zjawiskiem politycznym.

Granice są koniecznym atrybutem suwerenności każdego państwa, określają tożsamość terytorialną państwa.

Nie ma definicji granicy nie budzącej wątpliwości.

Współcześnie granica to linia styku dwóch państw, równocześnie je rozdzielająca, także obszary powietrzne i podziemne

Granice lądowe i wodne

Granica (ang. boundary) płaszczyzna - płaszczyzna prostopadła

Linia graniczna (ang. border line) - linia

Pogranicze (ang. border, frontier) – strefa (granica strefowa)

Proces tworzenia granic: granice naturalne, pas ziemi (czasami niezasiedlony), pasy graniczne, mur chiński, linia graniczna (rów)

Granice „naturalne” – wyjęte z przyrody – łatwe do zweryfikowania i dogodne do obrony (górskie; wzdłuż wybrzeży, rzek, pustyń; działy wodne).

Granica naturalna jako granica polityczna jednoznacznie zdeterminowana przez przyrodę – granice takie nigdy nie istniały.

Wytyczanie granicy „naturalnej”:

Koncepcja granicy historycznej - na tradycji

Koncepcja granicy naturalnych opartych na prawach natury
Niemiecka koncepcja granic narodowych, opartych na języku i „rasie”
Francuska koncepcja granic narodowych, opartych na kulturze
Koncepcja granic naturalnych wpływała z ekspansji terytorialnej

W różnych miejscach i w różnym czasie te same zjawiska przyrody mogą być lub nie być granicami (Góry zasiedlone Afryka, Ameryka Południowej, po obu stronach Himalajów Tybetańczycy, dla ludów rolniczych góry są granicą, dla pasterskich lasy),

Granice „sztuczne”, czyli konwencjonalne - liniowe

(linie proste odpowiadające południkom i równoleżnikom)
pierwsze rozgraniczenia w końcu XV w. Granica sztuczna – geometryczna w Afryce 40%,

Wytyczanie granic.

Umowa w sprawie granicy - zgodnie z prawem międzynarodowym ogólne ustalenie na podstawie traktatów lub umów między krajami. Wytyczenie w terenie – komisje graniczne powołanie przez zainteresowane strony

Delimitacja - szczegółowe opisanie i wytyczenie granic na mapach granicy w dużej skali

Demarkacja - dokładne wytyczenie w terenie oraz zaznaczenie znakami granicznymi na lądzie

Wytyczanie granic rzecznych

Granice na rzekach wytyczano już w starożytności. Wytyczano środkiem rzeki, lub brzegiem rzeki

Traktat paryski w 1919/20 wprowadził zasadę:

Rzeka niezeglowna - środkiem (medianą),

Rzeka żeglowna, głębią, czyli talwegiem

Linie demarkacyjne

- linia, a niekiedy strefa odgraniczająca w czasie zawieszenia broni lub rozejmu walczące wojska

- tymczasowe rozgraniczenie terytoriów do chwili wytyczenia stałej granicy - tymczasowa granica państwowa

Podział Korei w 1953 r. według 38 równoleżnika – wolny pas ziemi 4 km

Linia Curzona – planowana linia demarkacyjna pomiędzy wojskami polskimi a bolszewickimi z 1919 r.

Linia demarkacyjna niemiecko-radziecka, rozdzielająca w latach 1939-1941 obszary okupowanej Polski kontrolowane przez III Rzeszę i Związek Radziecki.

Linia demarkacyjna we Francji, oddzielająca w okresie II wojny światowej obszary okupowane przez wojska niemieckie oraz terytorium kontrolowane przez Rząd Vichy. Została uzgodniona 22 VI 1940 r.

OBSZARY MORSKIE

Obszary morskie dzielone są na następujące strefy w kierunku od lądu do morza pełnego:

Morskie wody wewnętrzne

Stanowią część terytorium państwa nadbrzeżnego, nad którym państwo to sprawuje pełną władzę suwerenną. Wody wewnętrzne stanowią obszar położony między lądem a morzem terytorialnym.

W ich skład wchodzi zatoki, tzw. zatoki i wody historyczne oraz wody portów

Zatoki stanowią wody poddane suwerenności państwa nadbrzeżnego, gdy odległość między brzegami zatoki nie przekracza 24 mil morskich. W zatokach większych tylko ich część ograniczona taką 24 milową strefą - konwencji prawa morza z 1982 r. (odległość między wejściem do zatoki mierzona w linii prostej poprzez zatokę w taki sposób, by zamknąć nią największą powierzchnię wód. Wody zamknięte tą linią, patrząc od strony lądu, będą stanowiły wody wewnętrzne).

Zatoki i wody historyczne - obszary, nad którymi dane państwo wykonuje od dawna swoją władzę tak jak na wodach wewnętrznych i jest to zwyczaj uznany przez inne państwa. Nie ma przy tym znaczenia szerokość takiej zatoki - Zatoka Piotra Wielkiego, nad którą leży Władywostok.

Porty morskie

Porty morskie są to obszary, położone zazwyczaj na styku morza i lądu, wyposażone w urządzenia umożliwiające statkom postój oraz załadunek pasażerów i towarów.

Istnieje podział na porty otwarte (handlowe), dostępne dla wszystkich statków oraz porty zamknięte, przeznaczone dla własnych statków danego państwa lub jego okrętów wojennych. Uważa się jednak, że państwo nie może zakazać wejścia do portu zamkniętego statkowi, który wskutek awarii lub sztormu znalazł się w niebezpieczeństwie.

Statki handlowe mogą zawijać do obcych portów otwartych bez specjalnych zezwoleń. Z chwilą wpłynięcia do obcego portu statek podlega władzy państwa, do którego należy port.

Okręty wojenne z reguły nie mogą zawijać do obcych portów bez zezwolenia państwa nadbrzeżnego. Jeśli jednak takie zezwolenie uzyskają, to w obcym porcie korzystają z pełnego immunitetu, co oznacza, że nie podlegają jurysdykcji państwa portu.

Morze terytorialne

Pas wód morskich stanowiących część terytorium państwa nadbrzeżnego, położonych między morzem pełnym lub strefą ekonomiczną z jednej strony, a wybrzeżem lub wodami wewnętrznymi z drugiej strony. Morze terytorialne rozciąga się zwyczajowo na szerokość 12 mil. (może w granicach 3 – 12 mil)

Państwo nadbrzeżne sprawuje na morzu terytorialnym pełną władzę suwerenną, a inne państwa mogą korzystać w tej strefie z prawa nieszkodliwego przepływu. Obce statki mogą przepływać przez morze terytorialne, nie zagrażający pokojowi, porządkowi czy bezpieczeństwu państwa nadbrzeżnego.

W celu wyznaczenia granicy morza terytorialnego wyznacza się linię podstawową. Linię podstawową wytycza się z użyciem tzw. prostych podstawowych, łączących najdalej wysunięte punkty wybrzeża lub wysp przybrzeżnych.

Morska strefa przyległa, (pas przyległy)

Strefa przyległa rozciąga się poza obszarem morza terytorialnego – do 24 mil.

Nie stanowi ona terytorium państwa nadbrzeżnego, lecz część morza przyległą do morza terytorialnego, w której państwo to posiada ściśle określone uprawnienia.

Zazwyczaj rozciąga się ona na szerokość 24 mil.

W strefie przyległej państwo może sprawować kontrolę konieczną dla zapobiegania naruszenia jego przepisów celnych, sanitarnych czy imigracyjnych oraz karania naruszenia tych przepisów popełnionych na jego terytorium lub na morzu terytorialnym.

Wody archipelagowe – od 1982 r. (wody terytorialne dla państw składających się z wysp)

Prawo do ustanawiania takich wód mają państwa, które w całości składają się z archipelagów i pojedynczych wysp.

Konwencja prawa morza z 1982 r. uprawnia państwa archipelagowe do wytyczenia prostych linii podstawowych łączących najbardziej wysunięte w morze punkty zewnętrzne wysp.

Wody leżące wewnątrz tych linii stanowią wody wewnętrzne państwa archipelagowego.

Pozostałe państwa mają prawo korzystania z przejścia archipelagowym szlakiem morskim.

Morze pełne (wody międzynarodowe)

Obszary, które nie podlegają władzy żadnego państwa i z których mogą korzystać wszyscy na zasadzie pełnej równości.

W prawie międzynarodowym wykształciła się zasada wolności mórz, która przejawia się m.in. w:

- wolności żeglugi
- wolności przelotu
- wolności układania kabli podmorskich i rurociągów
- wolności budowania wysp i innych instalacji
- wolności rybołówstwa
- wolności badań naukowych

Wolności na morzu pełnym

Wolność żeglugi - możliwość swobodnego przepływu przez morze pełne. Statki znajdujące się na tym obszarze podlegają tylko jurysdykcji państwa bandery. Od tej zasady istnieją dwa wyjątki w postaci prawa powszechnej represji piractwa i prawa pościgu.

Wolność eksploatacji bogactw morskich - statki i obywatele każdego państwa mogą korzystać ze wszelkich bogactw morskich. Jedyne ograniczenia tej zasady wynikają obecnie ze względów natury ekologicznej.

Zasada wolności rybołówstwa w odniesieniu do morza pełnego nie ma obecnie praktycznego znaczenia, gdyż 90% światowych zasobów ryb znajduje się w strefach ekonomicznych.

Uprawnienia na morzu pełnym

Piractwo (rozbójnictwo morskie) jest uważane za zbrodnię prawa narodów. Każde państwo może zatrzymać statek piracki, schwycić piratów i ukarać ich według swego prawa lub wydać władzy ojczyściej.

Prawo pościgu - prawo państwa nadbrzeżnego do ścigania statku poza granicami jego morza terytorialnego lub strefy przybrzeżnej, schwytania go na morzu pełnym, sprowadzenia do portu i ukarania. Przysługuje, gdy obcy statek albo znajdujące się na jego pokładzie osoby popełniły czyn niezgodny z prawem państwa nadbrzeżnego. Pościg musi być gorący i nieprzerwany. Musi być rozpoczęty w chwili, gdy obcy statek znajduje się na wodach wewnętrznych, morzu terytorialnym albo w strefie przybrzeżnej państwa nadbrzeżnego. Pościg musi spełniać warunek ciągłości - nie może być przerwany. Prawo pościgu przysługuje tylko okrętom wojennym i samolotom wojskowym albo innym upoważnionym do tego jednostkom.

Wylączna strefa ekonomiczna – do 200 mil

W prawie międzynarodowym od 1982 r. jest obszarem rozciągającym się poza morzem terytorialnym do 200 mil morskich (370 km) mierzonych od linii podstawowej, na którym państwo nadbrzeżne posiada suwerenne prawa dla celu poszukiwania, eksploatacji, ochrony i gospodarowania zasobami naturalnymi, wód morskich jak również dna morskiego i jego podziemia.

Strefa ekonomiczna nie stanowi części terytorium państwa, lecz obszar szczególnego rodzaju. Państwo nadbrzeżne ma w stosunku do takiej strefy przede wszystkim uprawnienia gospodarcze.

W przypadku zasobów mineralnych, to państwo nadbrzeżne ma takie same uprawnienia, jak do zasobów szelfu kontynentalnego.

W odniesieniu do zasobów odnawialnych, czyli żywych, państwa nadbrzeżne powinny stosować zasadę ich optymalnego wykorzystania. Jeśli państwo mające strefę ekonomiczną nie może w całości zagospodarować odłowu ryb, to powinno dopuścić rybaków obcych państw do nadwyżki połowowej.

Przed wprowadzeniem wyłącznej strefy ekonomicznej funkcjonowały w prawie międzynarodowym morskie strefy gospodarcze

Szelf kontynentalny

Szelf półka podwodna tworząca pas o szerokości od 5 do 800 mil morskich.

Są to płytkie obszary dna morskiego, zazwyczaj do głębokości 200 m, i jego podziemia, leżące poza granicami morza terytorialnego – 1958 r.

Prawna regulację praw do szelfu określa konwencja genewska o szelfie kontynentalnym z 1952 r. Każde państwo, które ma dostęp do szelfu sprawuje nad nim suwerenną władzę w celu poszukiwania i eksploatacji jego zasobów naturalnych. Granica szelfu jest z jednej strony określona przez głębokość dna morskiego (200 m) a z drugiej - przez możliwość eksploatacji zasobów naturalnych szelfu.

Prawa państwa szelfowego do jego zasobów mają charakter wyłączny, co oznacza, że nawet jeśli państwo to samo ich nie eksploatuje, to i tak nikt inny nie może podejmować eksploatacji bez wyraźnej zgody tego państwa.

Strefa wyłącznego rybołówstwa

Obszar, na którym państwo nadbrzeżne ma odnośnie rybołówstwa takie same uprawnienia, jak na morzu terytorialnym, tj. może zastrzec wyłączność rybołówstwa dla własnych obywateli.

Dopuszczenie obcych rybaków na takie wody uzależnione jest od specjalnych zezwoleń (licencji), które mogą być odpłatne lub nieodpłatne.

Cieśniny i kanały morskie o znaczeniu międzynarodowym

Wolny, nieszkodliwy przepływ statków przez cieśniny leżące w strefie morza terytorialnego

Osobne przepisy regulują przejścia okrętów wojennych

Międzynarodowe kanały morskie- sztuczna droga wodna łącząca dwa otwarte dla żeglugi obszary morskie – Kanał Sueski, Panamski, Kiloński

GRANICE POWIETRZNE

Przestrzeń powietrzna - nad terytorium lądowym i morskim państwa podlega jego wyłącznej suwerenności. Żadne statki powietrzne nie mają prawa naruszać jej obszaru bez zgody danego państwa. Uprawnienie do korzystania z obcej przestrzeni mogą wynikać z umowy międzynarodowej (wielostronnej lub dwustronnej), albo z aktu wewnętrznego państwa, którego sprawuje zwierzchnictwo nad daną przestrzenią powietrzną (zezwoleń lub koncesja). Nad morzem i terytorium otwartym jest otwarta dla wszystkich państw

Przestrzeń kosmiczna - obszar podlegający regulacji prawnomiędzynarodowej, nie podlega zawłaszczaniu, może być użytkowana tylko w celach pokojowych. *Przestrzeń kosmiczna rozciąga się poza atmosferę ziemską (od wysokości 90-100 km od powierzchni ziemi)*

Spór terytorialny dotyczy

Statusu prawnego terytorium

Prawa do terytorium

Praw na terytorium

Podstawy roszczeń terytorialnych:

Efektywna kontrola nad danym terytorium

Integralność terytorialna

Roszczenia historyczne

Roszczenia kulturowe

Spór graniczny - dotyczy przebiegu granicy i obejmuje tylko kraje sąsiadujące

Mogą wynikać z:

niejasności postanowień traktatu

procesu ustalania linii granicznej

trudności w wyznaczaniu granicy w terenie

ekspansji terytorialnej i ekonomicznej państw

GEOPOLITYKA

Pojęcie geopolityka zostało wprowadzone przez szwedzkiego politologa Rudolfa Kjellena w 1916 r.

Deterministyczne założenie, że zjawiska polityczne (głównie politykę zagraniczną) można wyjaśnić czynnikami fizycznogeograficznymi, które w związku z tym w znacznym stopniu decydują o znaczeniu i sile państw.

Nauka o zmiennej strategii politycznej zdeterminowanej przez czynniki cywilizacyjne i rozgrywającej się na niezmiennym przestrzeni geograficznej w perspektywie długiego trwania historycznego.

Jest umiejętnością budowy modeli teoretycznych, myślenia, analizy czy też patrzenia na państwo w kategoriach przestrzeni oraz konfliktów, jakie się na nim toczą.

Nauka zajmująca się oddziaływaniem przestrzeni geograficznej i procesów politycznych.

Dyscyplina z pogranicza geografii, historii, nauk politycznych, ekonomii i nauk społecznych.

Dyscyplina neutralna politycznie, choć wykorzystywana niekiedy przez politykę w dobrej lub złej wierze.

Ogólnie, w porównaniu z geopolityką tradycyjną nowa, współczesna geopolityka przyznaje większą wagę ludzkim czynnikom geograficznym, takim jak demografia, gospodarka, etnologia, socjologia, antropologia itp., niż czynnikom fizycznym, których wpływ i znaczenie zostały głęboko zmodyfikowane przez technologię

wymiary analizy geopolitycznej

Geopolityka toczy się na trzech płaszczyznach

płaszczyźnie geografii fizycznej – na pewnej niezmiennym przestrzeni

warstwie kulturowej - jej podmiot to typ organizacji społecznej, (która zmienia się na przestrzeni tysięcy lat, zmiany te dotyczą głównie religii, mentalności ludzkiej) na danym terytorium

gra wielkich mocarstw – współczesne stosunki międzynarodowe jest to coś, co jest elastyczne, ciągle się zmienia (położenie strategiczne)

Nurty geopolityki

Geopolityka naturalna (przyrodnicza) -

(Geopolitik)

biologiczna

geograficzna

Geopolityka polityczna (geopolitics)

Geopolityka ekonomiczna (geoeconomics)

(ekopolityka)

Geopolityka kulturowa

Geopolityka naturalna - **koncepty Karla Haushofera 1924 – 1941**

Teorie potęgi kontynentalnej - przewaga ziemi nad morzem - przewaga państw, które są w stanie opanować kontynent Euroazjatycki, nad potęgami morskimi zarówno peryferyjnymi (Europa i Japonia), jak i zewnętrznymi (Stany Zjednoczone).

Walka o przestrzeń życiową - powiększanie państwa

Naród panów, przegrani muszą służyć innym

Odrzucenie mieszania ras - walka Niemców ze słowiańszczyzną, parcie na wschód.

Przed I wojną światową gen. K. Haushofer popierał konieczność poszukiwania przez Niemcy porozumienia z Rosją i Japonią w celu zniszczenia imperium brytyjskiego.

Według Haushofera świat miałby zostać zorganizowany na nowo w panregiony biegnące południkowo – z północy na południe

W wersji z 1941 r. występują 4 panregiony:

PAN-EUROPA –Europa, Basen Morza Śródziemnego, Afrykę i Bliski Wschód aż do Zatoki Perskiej; Kraje śródziemnomorskie posiadałyby pewną autonomię w ramach Pan-Europy i byłyby zdominowane przez Włochy

PAN-AMERYKA – składająca się z obu Ameryk;

PAN-ROSJA – która nie jest dosłownie wzmiankowana w 1941 r., podczas gdy w wersjach wcześniejszych rozciągała się na południe zajmując Indie;

PAN-PACYFIKA – pod hegemonią japońską obejmowała Chiny, Indonezję i Australię.

Geopolityka polityczna – **konceptje Halforda Mackindera** (1861 – 1947)

Walka mocarstw lądowych i morskich

Europa, Azja i Afryka tworzą WYSPĘ ŚWIATA, gdzie w środku Heartland – serce lądu – zwarty obszar stepowy

Obszary brzegowe - Zachodnia Europa, Arabia, Azja południowa i wschodnia

Zewnętrzny pas wyspiarski – Wyspy Japońskie, Brytyjskie, Ameryka i Australia

Południowa Afryka – wtórne serce lądu

W 1919 r. koncepcja międzymorza – imperium Euroazjatyckie nie może zdobyć Europy Środkowej. Należy odgrodzić Niemcy od Rosjan – nie wolno dopuścić do ich sojuszu.

Po I wojnie światowej Heartland oznaczało pozycję strategiczną dla panowania nad „wyspą świata”

Kto rządzi „sercem kontynentu” panuje nad „wyspą świata”, kto panuje nad światową wyspą panuje nad światem. Głównym przeciwnikiem pozostawały Niemcy, tym bardziej, że Rosja na długo pozostałaby wyłączona z życia politycznego w wyniku rewolucji.

W 1943 r. korekta - jest możliwy ograniczony sojusz USA – Rosja pod warunkiem, że Rosjanie nie wejdą na obszary brzegowe – czyli poza swoją strefę wpływów. Jeżeli wejdą należy obsadzić Europę i Daleki Wschód.

Koncepcja ekonomiczna **Immanuela Wallersteina** (światowy system ekonomiczny)

Podział pracy doprowadził do wytworzenia:

Rdzenia (centrum) - bogatych państw

Peryferii - ubogich krajów (dawnych kolonii) dostarczyciela surowców i taniej siły roboczej

Semiperyferii (półperyferii) – podupadłe obszary rdzenia, peryferie szybko się rozwijające

Geopolityka kulturowa Zderzenie cywilizacji - **Samuel Huntington**

Źródłem konfliktów międzynarodowych będą różnice kulturowe wynikające z podziałów religijnych

Konfrontacja kultur

Świat zmienia się w arenę walki i rywalizacji między ośmioma głównymi cywilizacjami

Wiek XIX - jego znaczenie dla rozwoju:

Modernizacja - skok technologiczny

Nacjonalizm (państwa narodowe)

Zjednoczenie Niemiec i Włoch, upadek Turcji

Przekonanie o wyższości cywilizacyjnej

Budowa państw kolonialnych – podział kolonii w Afryce – kongres berliński 1878 r.

12 państw kolonialnych, w tym 5 imperiów kolonialnych (brytyjskie obejmowało ¼ lądów i ludności świata)

PODZIAŁ KONTYMENTÓW NA REGIONY

Ameryka

kryterium językowe:

Angloameryka, Ameryka Anglosaska - Ameryka Północna (USA i Kanada)

Ameryka Łacińska (geograficznie Ameryka Środkowa i Południowa) – zwana także „**Iberoameryka**”, nawiązując do Półwyspu Iberyjskiego, gdzie leżą państwa kolonialne: Hiszpania i Portugalia

Nazwy obszarów wywodzące się od dawnych państw kolonialnych:

Hispanoameryka - kolonie hiszpańskie Ameryki

Luzytoameryka - kolonie portugalskie Ameryki (Brazylia)

Regiony polityczne Azji:

Syberia (ziemie należące do Rosji)

Daleki Wschód (Chiny Japonia, Korea)

Azja Południowo-Wschodnia (Półwysep Indochiński i Archipelag Malajski wraz z Filipinami)

Indie (Subkontynent indyjski) dawna kolonia brytyjska, obejmuje dzisiejsze Indie, Pakistan, Bangladesz

Azja Środkowa - Kazachstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Kirgistan, Tadżykistan, Mongolia

Bliski Wschód - kraje leżące na styku Azji, Europy i Afryki (Turcja, Syria, Irak, Iran, kraje kaukaskie)

Kraje Zatoki Perskiej - kraje na Półwyspie Arabskim

Regiony polityczne Afryki – brak precyzyjnego wyznaczenia regionów

Północna

Zachodnia

Środkowa – Centralna

Południowa

Wschodnia – wydziela się czasami Róg Afryki (Półwysep Somalijski)

Podział państw po II wojnie światowej

kraje socjalistyczne (kraje demokracji ludowej) 32,6% ludności świata; planowe kierowanie gospodarką, upaństwowienie kluczowych środków wytwarzani

kraje kapitalistyczne (rozwinęte) - 18,7%; niski udział ludności w rolnictwie kilka procent, duży udział ludności w usługach i administracji; wytworzenie nadwyżek żywnościowych

trzeci świata (rozwijające się) – 48,7%:

1. najbiedniejsze kraje Afryki Równikowej – czwarty świat - Niger, Czad, Rwanda, Burundi -
2. niektóre kraje Afryki Środkowej i Azji Południowo-Wschodniej
3. większość krajów arabskich
4. większość krajów Ameryki Łacińskiej

Ruch państw niezaangażowanych – kraje neutralne jako przeciwwaga dla państw kapitalistycznych (należących do NATO) i socjalistycznych (należących do Układu Warszawskiego)

państwa – niezależnie od ustroju wewnętrznego - głównie azjatyckie, także afrykańskie i Jugosławia, które nie należały do przeciwstawnych bloków

Ruch państw niezaangażowanych powstał w 1955 r. - 29 krajów (1974 140 krajów)

pięć głównych zasad:

- nieingerencja w sprawy wewnętrzne,
- nieagresja,
- poszanowanie suwerenności,
- równość,
- pokojowe współistnienie

MIĘDZYNARODOWE ORGANIZACJE REGIONALNE

Organizacja Państw Amerykańskich – OPA

Utworzona w 1948 r. jako kontynuacja Unii Panamerykańskiej (z 1910 r.)

36 krajów (1962 usunięto Kubę)

w 1967 r. tworzący bezatomową strefę w Ameryce Łacińskiej

Wspólnota Państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów (CELAC)

Powołana w 2010. Podstawą działania założenia Simona Bolívara żyjącego na przełomie XVIII i XIX wieku, przywódcy walk o wyzwolenie Ameryki Południowej spod władzy Hiszpanów. Jego przewodnią idea to stworzenia federacji wszystkich państw pohiszpańskiej Ameryki Południowej. W skład wchodzi 33 kraje, 600 milionów obywateli regionu, bez USA i Kanady. Cel to pogłębienie integracji latynoamerykańskiej i zmniejszenie wpływu USA na politykę i gospodarkę Ameryki Łacińskiej. Jest postrzegana jako alternatywa do Organizacji Państw Amerykańskich (OPA)

Wspólnota Narodów

Wspólnota Narodów - termin z 1884 r.;

Brytyjska Wspólnota Narodów – termin z 1917 r.

Jako organizacja międzynarodowa powstała w 1931 r. jako *Brytyjska Wspólnota Narodów*, w 1949 r. została przekształcona we *Wspólnotę Narodów* - obecnie członkami 53 kraje

Królowa brytyjska jako głowa wspólnoty.

Kraje które opuściły organizację: Irlandia do 1949, Honkong do 1997, Nowa Funlandia do 1949 (weszła w skład Kanady), Zimbabwe do 2002

Frankofonia

Termin utworzony w 1880 r. przez francuskiego geografa Onésime Reclus oznaczający wspólnotę ludzi i państw posługujących językiem francuskim.

Obecnie międzynarodowa organizacja skupiająca rządy krajów francuskojęzycznych. Tylko w kilku z tych krajów francuski spełnia rolę pierwszoplanową, w pozostałych odgrywa już pomniejszą rolę.

W 1970 r. dwa byłe państwa kolonizatorskie Francja i Belgia oraz bogatsze kraje francuskojęzyczne na czele z Kanadą i Szwajcarią stworzyły forum współpracy i pomocy biedniejszym krajom.

Głównym celem jest podtrzymywanie demokracji oraz promowanie praw człowieka wśród swoich członków,

Skupia swoją działalność na promocji języka i kultury francuskiej.

Posiada status obserwatora na Zgromadzeniu Ogólnym ONZ

Jako obserwatorzy, min. kraje bałtyckie, Polska, Czechy, Słowacja.

Organizacja Państw Iberoamerykańskich - OEI

Powstała w 1949 r. – Hiszpania, Portugalia, kraje Ameryki Łacińskiej, Gwinea Równikowa (Afryka)

Główne cele:

- Integracja krajów regionu

- Działalność edukacyjna, kulturalna i technologiczna

- Wspieranie demokracji

Unia Łacińska

Organizacja międzynarodowa zrzeszająca państwa, w których używane są języki romańskie. Zajmuje się ochroną, wsparciem i promocją wspólnego dziedzictwa świata postłacińskiego. Utworzono ją w 1954 r. w Madrycie, w Hiszpanii. Jako sprawna instytucja, Unia Łacińska działa od roku 1983. Liczy 35 członków na całym świecie. (Portugalia, Hiszpania, Francja, Włochy, Rumunia)

Wspólnota Niepodległych Państw

Powstała w 1991 r. z większości państw wchodzących w skład ZSRR (obecnie 11 państw – Gruzja 1993-2008)

Celem WNP jest prowadzenie wspólnej polityki zagranicznej państw (ze wspólnej polityki wyłączone są kwestie obronne, uregulowane odrębnym Traktatem Taszkieńskim z maja 1992 r.), stworzenie wspólnej przestrzeni gospodarczej, wspólnego systemu komunikacyjnego, jak również ochrona środowiska, prowadzenie wspólnej polityki migracyjnej i zwalczania przestępczości.

Organizacja Jedności Afrykańskiej - OJA (1963 – 2002)

Cele OJA umacnianie jedności i solidarności państw afrykańskich,

pogłębienie wszechstronnej współpracy politycznej i gospodarczej między nimi,

zapewnienie warunków do szybkiego rozwoju tych krajów,
wykorzenienie kolonializmu i rasizmu,
zapobieganie sporom pomiędzy państwami afrykańskimi i wewnątrz nich (nienaruszalność granic kolonialnych).

Unia Afrykańska

Powstała w 2002 r. z inicjatywy Muammara Kadafigo na miejsce zlikwidowanej Organizacji Jedności Afrykańskiej

charakterze politycznym, wojskowym i gospodarczym, proponował stworzenie „Zjednoczonych Stanów Afryki”.

Cele: wspólny parlament,

bank centralny,

wspólny sąd,

wspólna waluta,

siły pokojowe.

Liga Państw Arabskich

utworzona 1945 w Kairze przez 7 krajów, obecnie 21 państw oraz Organizacja Wyzwolenia Palestyny (1976).

Siedzibą LPA jest Kair (w latach 1979-1990 był nią Tunis).

Cele:

zacieśnianie stosunków między państwami członkowskimi,

koordynacja akcji politycznych prowadzących do ściślejszej współpracy,

koordynacja działalności gospodarczej i kulturalnej na rzecz wszystkich Arabów.

Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej ASEAN

Organizacja polityczno-gospodarcza założona 1967 r. w Bangkoku, siedzibą jest Dżakarta.

Członkami są (w kolejności przystępowania): Filipiny, Indonezja, Malezja, Singapur, Tajlandia (państwa założycielskie), Brunei (1984), Wietnam (1995), Laos i Birma (1997) i Kambodża (1999).

Przyspieszanie wzrostu ekonomicznego, rozwoju socjalnego i kulturalnego w regionie: fundacja ma budować pokojową i dobrze współpracującą wspólnotę narodów południowoazjatyckich.

Promowanie regionalnego pokoju i stabilizacji poprzez trwale respektowanie sprawiedliwości i reguł prawa w stosunkach między krajami w regionie i dochowywanie zasad Karty Narodów Zjednoczonych

GRANICE EUROPY

Geograficzne:

Obecna (wg Międzynarodowej Unii Geograficznej) – Ural, obniżenie Manyczu, M. Kaspijskie

Tradycyjne - Ural, rzeka Ural, brzeg Morza Kaspijskiego, Kaukaz

Obejmuje ludy muzułmańskie (Tatarów, Baszkirów), mongoloidalne (Kałmuków), część Kazachstanu

Kulturowe granice Europy

Linia między Morzem Białym a Morzem Azowskim

Europeizacja Turcji w XIX i XX w.

Izrael – europejskie korzenie państwa

Polityczne granice Europy

Członkostwo w Radzie Europy (Rosja, Cypr, Turcja, Armenia, Azerbejdżan, Gruzja)

Członkostwo w Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE) - (USA, Kanada)

Inne podziały Europy

Geologiczny – Europa Zachodnia i Wschodnia, podział linia biegnąca od Bałtyku do Morza Czarnego

Łacińska i grecka – podział cesarstwa rzymskiego przeprowadzony w 395 r. – porywa się zasięgiem prawosławia i katolicyzmu

Prawosławie – katolicyzm (granica między *Serbią, Rumunią, Ukrainą, Rosją a Bośnią, Chorwacją, Węgrami, Słowacją, Polską, krajami bałtyckimi*)

Europa Słowiańska i Germańską - linia od Kilonii do Triestu

Demokratyczne państwa kapitalistyczne i państwa komunistyczne – zanik po 1989 r.

POLITYCZNE PODZIAŁY EUROPY

Europa Zachodnia

szeroko rozumiana - europejskie kraje kapitalistyczne

wąsko - kraje od Atlantyku do Łaby

Europa Północna – kraje nordyckie – Skandynawia (część Europy Zachodniej), Litwa, Łotwa, Estonia. Te trzy kraje są różnie zaliczane. Łotwa i Estonia raczej same uważają się za kraje nordyckie.

Europa Południowa

kulturowa – zasięg uprawy winorośli

polityczne: Półwysep Iberyjski, Półwysep Apeniński, Grecja

Europa Wschodnia

W okresie zimnej wojny (1945-1989) – europejskie kraje socjalistyczne z Rosją

obecnie: Rosja, Białoruś, Ukraina, *Litwa, Łotwa, Estonia – te różnie zaliczane*

Europa Południowo-Wschodnia

Termin stosowany przez kraje niemieckojęzyczne na określenie krajów znajdujących się na Półwyspie Bałkańskim łącznie z Grecją.

Europa Środkowa - pojęcie polityczne

Koncepcja niemiecka Mitteleuropa z 1915 r. – odpowiada pojęciu geograficznemu Europy Środkowej obejmująca ówczesne Cesarstwo Niemieckie i Austrio-Węgry oraz Polskę - Królestwo Polskie i kraje bałtyckie – obecnie: Niemcy, Szwajcaria, Austria, Słowenia, Chorwacja, Polska, Czechy Słowacja, Litwa, Łotwa, Estonia.

Polityczny obszar dzisiejszej Europy Środkowej

Koncepcja amerykańska i polska – Polska, Czechy, Słowacja, Węgry – *Grupa Wyszehradzka*
Kraje alpejskie (Niemcy, Szwajcaria, Austria, Słowenia, Lichtenstein) i Grupa Wyszehradzka
tworzą obszar odpowiadający pojęciu geograficznemu Europy Środkowej

Niemcy tradycyjnie do Europy Środkowej zaliczają także trzy kraje bałtyckie (wynika to z oddziaływania kultury niemieckiej na te państwa)

Europa Środkowo-Wschodnia

Termin stosowany od lat 80. XX w. jako przeciwwaga dla pojęcia zachodniego - Europa Wschodnia

Europejskie kraje socjalistyczne po rozpadzie systemu sowieckiego bez Rosji (przynależność Ukrainy i Białorusi - sporna)

Kulturowo – XIX w. obszar między Niemcami, Rosją, Turcją (cechy: brak państwowości; opór przeciw zaborcom; częste zmiany granic; poczucie tymczasowości; brak stabilności geopolitycznej)

MIGRACJE

Migracje - Całokształt przesunięć przestrzennych ludności prowadzących do zmian miejsca zamieszkania (pracy)

- występuje we wszystkich etapach rozwoju społecznego
- migracja międzynarodowa obejmuje przemieszczenia związane z przekroczeniem granicy
- ruch dwukierunkowy - napływ ludności do danego kraju i odpływ z innego

Podział migracji

- Wewnętrzne i zewnętrzne (międzynarodowe)
- Dobrowolne, przymusowe (jednostronne i dwustronne)
- czas trwania: czasowe (sezonowe i wahadłowe) i trwałe
- cel:

Polityczny – wojny, prześladowania

Ekonomiczny – zarobki, brak pracy

Społeczny – turystyka, leczenie, kultura, nauka

Formy migracji

- emigracja – wyjazd z własnego kraju,
- imigracja – przyjazd do kraju docelowego,
- reemigracja - powrót z emigracji czasowej,
- uchodźstwo – ucieczka z zagrożonych terenów głównie z powodu wojny
- ewakuacja - zorganizowana przez państwo w celu uniknięcia spodziewanego zagrożenia,
- repatriacja - powrót obywateli z obcego terytorium zorganizowany przez ich własne państwo,

- przesiedlenie (transfer) - przesiedlenie obywateli danego państwa w ramach jego granicy, mogą być międzygraniczne
- deportacja - przymusowe przesiedlenie danej osoby lub grupy osób poza jego granice

Modele migracji

- Klasyczny model migracji – obywatelstwo
- Kolonialny model migracji - dotyczy dawnych imperiów kolonialnych, gł. Wielkiej Brytanii i Francji - faworyzowanie imigrantów z dawnych kolonii kosztem tych z innych krajów.
- Model gasterbeiterów - polityka przyjmowania imigrantów jako pracowników na określony czas, bez udzielania im obywatelstwa (Niemcy, Belgia)
- Imigracja nielegalna - samowolne przekraczanie granicy, pozostawanie w kraju przyjazdu po upływie terminu wizy

GOSPODARKA

Świat w wieku XIX i XX w.

Ekspansja demograficzna

Skok produkcyjny – rewolucja przemysłowa (technologiczna)

Ostateczny podział świata (lądowy i morski)

Kres prostego rozwoju ilościowego

Zasoby naturalne ograniczone

Środowisko przyrodnicze zdegradowane

Procesy rozwojowe ulegają ciągle przyspieszeniu

Gospodarka oparta na procesach jakościowych

Zmiany w strukturze gospodarki światowej (%)

	1970	1980	1994
Rolnictwo	8,2	6,9	4,5
Przemysł	27,2	24,7	21,5
Usługi	54,0	55,8	64,8
Pozostałe	10,6	12,6	9,2

ROLNICTWO

Podstawowy dział gospodarki, zaspokaja elementarne potrzeby

Udział pracujących w rolnictwie (1994)

Kraje wysoko rozwinięte 3-10% (USA 2,1% - Japonia 5,2%)

Kraje rozwinięte ok. 45%

Kraje rozwijające się powyżej 50 % (nawet do 90%)

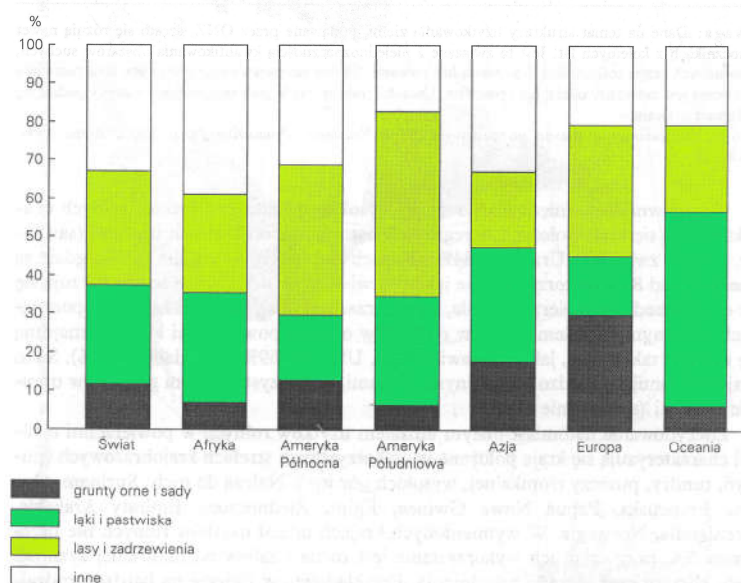
Stopień koncentracji ziemi USA ok. 140 ha, Japonia ponad 1 ha.

O pozycji rolnictwa w gospodarce decyduje struktura produkcji (hodowla) i stopień mechanizacji prac rolnych – te w krajach wysokorozwiniętych

STRUKTURA UŻYTKOWANIA ZIEMI NA ŚWIECIE (% pow. lądowej)

Miasta, zakłady przemysłowe, drogi	2
Grunty uprawne i osiedla wiejskie	13
Pastwiska używane i potencjalne	19
Lasy	27
Nieużytki	39

Użytkowanie ziemi na świecie w 1992 r.

- Udział rolnictwa w strukturze zawodowej odpowiada jego udziałowi w gospodarce kraju
- Udział rolnictwa w tworzeniu PKB, ponad 60% - Uganda, Somalia, Mozambik, Nepal
- Kraje wysoko rozwinięte - udział PKB nie przekracza 10% (Niemcy 1%, Belgia, W. Brytania 2%, USA, Japonia 3%)
- Produkcja rolna wzrasta 1-3% rocznie

Specjalizacja w produkcji rolnej – duży udział w PKB

Grecja, Islandia 17%; Irlandia 12%

Liban 9%, Turcja 5%, Dżibuti 3%

Produkcja zwierzęca - stanowi

Kraje wysoko rozwinięte 50-90% dochodu rolnictwa

Pozostałe kraje 10-40% dochodu rolnictwa

Wzrost znaczenie hodowli zwierząt związany jest z rozwojem gospodarczym

Nadwyżki produkcji roślinnej podstawą wyżywienia zwierząt

Do wyprodukowania 1 kal. w produkcie zwierzęcym potrzeba 4-6 kal. z produktu roślinnego

Hodowla uzależniona od warunków klimatycznych, pośrednio kulturowych (religijnych)
W latach 1970-1992 produkcja zwierzęca wzrosła prawie o ¼.
Szczególna dynamika charakteryzuje: Chiny, Indonezję, Indie, Brazylię, Meksyk

Obszary o stałym deficycie żywności (1984-1986)

	liczba krajów
Europa	-
Ameryka Pn.	-
Ameryka Łacińska	4
Azja	9
Afryka	25
Oceania	5

PRZEMYSŁ

Przekształcenia w strukturze produkcji przemysłowej - postęp techniczny

Rozwój badań naukowych – nakłady 2-3% PKB

Globalizacja produkcji (rezygnacja z niektórych przemysłów i przenoszenia do innych krajów)

Kraje wysoko uprzemysłowione - ograniczanie przemysłu lekkiego i ciężkiego na rzecz wysokich technologii

DEZINDUSTRIALIZACJA – wzrost wydajności pracy, spadek zatrudnienia w przemyśle, zanik przemysłu niekologicznego

Przestrzenne przesunięcia przemysłu na świecie

- Połowa XIX w. Anglia - 70% produkcji
- Koniec XIX w. prymat USA
- Połowa XX w. rozwój Japonii
- Koniec XX w. rozwój krajów azjatyckich

Organizacja przestrzeni przemysłowej

- Okręgi i zagłębia przemysłowe
- Parki naukowe
- Bieguny technologiczne
- Technopolia (klastry przemysłowe)
- Dystrykt przemysłowy

Okręgi przemysłowe

Skupisko wielu ośrodków i zakładów przemysłowych na silnie zurbanizowanych terenach.

Główne rodzaje ośrodków przemysłowych to regiony wydobywcze (górnictwo), przemysłu różnego rodzaju (np. maszynowego, spożywczego, motoryzacyjny itp.).

Wydobywcze okręgi przemysłowe w krajach wysokorozwiniętych obecnie podupadają lub zmieniają profil na regiony usługowe i nowoczesnych technologii

Wielkie okręgi przemysłowe świata

- okręgi przemysłowe Europy (GOP, Z. Ruhry, Z. Lotaryńskie, Z. Północne, Centralny Okręg Przemysłowy, O. Londyński, Z. Yorkshire, Z. Szkockie, Z. Południowo-Walijskie, Z. Podmoskiewskie, Z. Donieckie),
- okręgi przemysłowe Azji (Z. Damodar, Z. Kuźnieckie, Z. Uralskie, O. Fushun-Anshan),
- okręgi przemysłowe Ameryki (Z. Appalachijskie, Z. Wewnętrzne-Wschodnie, O. Minas Gerais),
- okręgi przemysłowe Afryki (Z. Transwału, Z. Szaby).

Parki Naukowe

kompleks laboratoriów, biur i różnych pracowni, zakładanych z inicjatywy uniwersytetu. Kompleks ten współpracuje z firmami, które wdrażają do produkcji przemysłowej efekty wypracowanych tam badań (np. *Cambridge Research Park* w Wielkiej Brytanii)

Biegun Technologiczny

skupisko instytucji naukowo-badawczych, finansowych i zakładów przemysłowych, które współpracują ze sobą w zakresie opracowania i wdrażania do produkcji innowacji technologicznych a także sprzedaży gotowych produktów, np. *Sophia Antipolis* we Francji

Technopolia

Obszar o dużej koncentracji biegunów technologicznych (coś w rodzaju okręgu przemysłowego ale skupiającego zakłady zaawansowanych technologii) - Krzemowa Dolina w Kalifornii

Czynniki rozwoju technopolii:

1. Wysoko wykwalifikowane kadry inżynierskie
2. Sąsiedztwo uczelni i placówek naukowo-badawczych, które pracują nad nowymi rozwiązaniami technologicznymi i kształcą nową kadrę
3. Doskonała komunikacja (gł. lotnicza i samochodowa)
4. Obszar o czystym środowisku naturalnym dla produkcji i mieszkań dla pracowników
  - technopolia w Ameryce (Dolina Krzemowa, Orange Country, Droga 128 - Boston, Parki Naukowe w Kanadzie),
  - technopolia w Azji (Japonia, Azja Południowo-Wschodnia),
  - technopolia w Europie (Wielka Brytania, Szwecja, Francja, Włochy, Niemcy).

Technopolia w Japonii

Silicon Island Kiusiu obejmująca technopolie Kumamoto, Oita Kagoshima, Miyazaki i Kurome-Tosu. Na wyspie Kiusiu istnieje 135 uniwersytetów i szkół technicznych, 18 lotnisk, fabryki Mitsubishi, Texas Instruments, Toshiba, Sony, NEC itp.

Technopolia europejskie

- Francja *Sophia Antipolis* k. Nicei, Grenoble, Tuluza, Montpellier

- Niemcy *Silicon Bavaria*. Mieści się tu Denkfabrik, (fabryka pomysłów) Siemens zlokalizowana w Monachium i Stuttgarcie.
- Wielkiej Brytanii - produkcje elektroniki pomiędzy Glasgow a Silicon Glen (największe skupisko przemysłu elektronicznego na wyspach. W jego skład wchodzi położone na peryferiach Aglomeracji Glasgow wielkie ośrodki przemysłu elektronicznego: East Kilbride, Livingston, Glenrothes i Erskine, w których skoncentrowały się zakłady IBM. Compaq i National Semicondutor. Naukowym centrum tego okręgu jest uniwersytet w Stirling)
wzdłuż autostrady M-4 (Corridor M-4) łączącej Londyn z Bristollem.
- Holandia - Eindhoven w Holandii
- Szwecja - Vasteras, Sztokholm, Halsinborg
- Szwajcaria - Genewa i Zurych
- Irlandia – Luimneachi

Dystrykt przemysłowy

- Jako przykład region Veneto w pn. Włoszech - siedziba Benttona.
- Zatrudnienie ok. 30 tys. osób, 650 firm w promieniu 50 km.
- Powiązanie gęstą siecią wzajemnych relacji pozornie sprzecznych - konkurencji i współpracy
- Przepływ informacji dotyczących innowacji, technologii, kredytów, wiarygodności partnerów, szybkie przystosowanie się do wymogów rynkowych, współpraca w dystrybucji, marketingu, pozyskiwania surowców.